

Management summary

Brexit: beleving en informatiebehoefte

Doelgroepen: Nederlanders in het Verenigd Koninkrijk, bedrijven en algemeen publiek

Tim de Beer, Manuel Kaal en Hester Bähler

30 november 2017

H4261

Doel

Het Verenigd Koninkrijk hield op 23 juni 2016 een referendum over het lidmaatschap van de Europese Unie (EU). Een meerderheid van de Britten heeft gekozen om uit de EU te vertrekken ('Brexit'). Op 29 maart 2017 heeft de Britse regering formeel de uittreding uit de EU in werking gezet. Naar verwachting duren de onderhandelingen hierover 2 jaar.

In opdracht van het ministerie van Buitenlandse Zaken voerde onderzoeksbureau Kantar Public een onderzoek uit onder drie doelgroepen: Nederlanders woonachtig, werkzaam of studerend in het Verenigd Koninkrijk, Nederlandse bedrijven en het algemene publiek. Het gaat om de beleving (houding, wensen) en informatiebehoeften van deze groepen. De centrale vraag luidde:

Hoe wordt de Brexit door Nederlandse burgers (al dan niet woonachtig in het Verenigd Koninkrijk) en het bedrijfsleven beleefd, en wat is de informatiebehoefte van de relevante groepen?

Onderzoeksverantwoording

Nederlanders in het VK: netto n=1.609, veldwerk: 15 september t/m 25 oktober, steekproefbron: 'sneeuwbal', open link via Facebookpagina Nederlandse Ambassade in Londen en via belangengroeperingen Nederlanders in het VK

Bedrijven: netto n= 446, veldwerk: 15 september t/m 22 oktober, steekproefbron: NIPOBase Business (n= 259) en open link via onder meer VNO-NCW, RVO en Nederlandse Ambassade in Londen (n=187)

Algemeen publiek: netto n= 1.080, veldwerk: 4 t/m 10 oktober 2017, steekproefbron: NIPOBase

‘Hoe meer (mentale) afstand, hoe laconieker’

Algemeen publiek: *Brexit is vooral ‘ver van mijn bed’*

De helft (51%) vindt Brexit een slechte zaak, 11% is positief. Slechts 1% maakt zich veel en 3% maakt zich redelijk veel persoonlijke zorgen om Brexit. Er is een summere informatiebehoefte – 41% heeft helemaal geen behoefte aan informatie en 48% een beetje. Een op de tien (11%) heeft behoefte aan (veel) informatie. Het algemene sentiment/ advies aan de Nederlandse regering en EU: we moeten streng, maar ook constructief blijven (‘niet al teveel concessies doen, maar wel netjes blijven’)!

Bedrijven die betrokken zijn bij VK: *Gaat meevallen, maar voor gehele bedrijfsleven wellicht niet. Ofwel: Brexit is geen goede ontwikkeling, maar voor eigen business veelal niet catastrofaal*

Bijna twee derde (63%) verwacht dat Brexit grote gevolgen gaat hebben, een op de vijf (21%) verwacht grote gevolgen voor het eigen bedrijf. Als men gevolgen verwacht, zijn die doorgaans vooral negatief. Bedrijven maken zich het meest zorgen over regelgeving (douane, controles) en invoerheffingen. Een kwart (24%) heeft veel behoefte aan informatie, 51% een beetje. Een op de tien (10%) bereidt zich in sterke/ behoorlijke mate voor, ruim de helft (55%) echter niet. Het algemene sentiment/ advies aan de Nederlandse regering en EU: zorg snel voor duidelijkheid en zorg ervoor dat de zaken soepel kunnen doorgaan (‘business as usual’). Ga zakelijk om met Brexit.

Nederlanders in VK: *Grote zorgen, vooral over recht om in VK te blijven. Maar meerderheid verwacht ook na Brexit te blijven*

Niet meer dan 3% is positief over Brexit en 89% negatief (maar liefst 70% zeer negatief). Twee op de drie Nederlanders in het VK (67%) maken zich redelijk veel zorgen over de gevolgen van Brexit. De overgrote meerderheid (89%) van de Nederlanders in het VK is naar eigen zeggen (zeer) goed op hoogte van de ontwikkelingen rondom Brexit. Maar liefst 72% van de Nederlanders heeft dan ook in zeer of behoorlijk grote mate behoefte aan informatie over de gevolgen van Brexit - vooral over het recht om te blijven en (re)migratie in de toekomst. En twee derde bereidt zich in sterke mate of een beetje op (de gevolgen van) Brexit voor. Het algemene sentiment/ advies aan de Nederlandse regering en EU: communiceer, wees open, duidelijk en help ons!

Nederlanders in VK: grote zorgen over Brexit, vooral over recht om in VK te blijven

- In dit onderzoek is onderscheid gemaakt tussen residenten (mensen die in het VK wonen, maar niet noodzakelijkerwijs werken of studeren), studenten en werkenden. Een meerderheid van alle groepen verwacht (zeker of waarschijnlijk) ook na Brexit in het VK te blijven. Maar liefst 73% van de residenten verwacht (waarschijnlijk of zeker) wel te blijven, terwijl dit voor 70% van de werkenden en 54% van de studenten geldt. Redenen om te blijven: men heeft een leven opgebouwd in het VK, heeft een vaste baan (of PhD-positie) die men na Brexit niet ziet verdwijnen of werkt in een nichemarkt. Redenen om te vertrekken: men vreest voor de eigen 'tweederangspositie' (of zelfs voor een vijandige sfeer jegens EU-burgers), verwacht dat zaken als toegang tot zorg een probleem gaan worden, wil uitwijken om toegang te houden tot de Europese arbeidsmarkt of men is dan inmiddels afgestudeerd.
- Maar liefst 72% van de Nederlanders heeft dan ook in zeer of behoorlijk grote mate behoefte aan informatie over de gevolgen van Brexit. Gevraagd naar de soort informatie die men het liefst ontvangt, wordt gevolgen voor het eigen verblijf/ dat van familie het meest genoemd (76%), gevolgd door toegang tot zorg in het VK (61%), de gevolgen voor pensioenen/ sociale zekerheid (61%) en toegang tot de Britse arbeidsmarkt (60%). Er zijn wel nuanceverschillen tussen verschillende groepen Nederlanders in het VK: zo hebben studenten relatief meer behoefte aan informatie over zaken als de gevolgen voor toegang tot onderwijs en de erkenning van diploma's en zijn residenten en werkenden bovengemiddeld geïnteresseerd in de gevolgen voor pensioenen en sociale zekerheid.
- Weinig verrassend, gezien het grote belang van Brexit voor deze groep: de overgrote meerderheid (89%) van de Nederlanders in het VK is (zeer) goed op hoogte van de ontwikkelingen rondom Brexit (naar eigen zeggen). En: slechts 3% is positief over Brexit en 89% negatief (maar liefst 70% zeer negatief).
- Twee op de drie Nederlanders in het VK (67%) maken zich redelijk veel zorgen over de gevolgen van Brexit, terwijl 21% zich weinig tot geen zorgen maakt. Mensen die relatief lang in het VK verblijven of actief zijn, maken zich relatief meer zorgen dan mensen die minder dan een jaar in het VK actief zijn. Spontaan maken mensen zich zorgen over de eigen verblijfstatus (of die van naasten), hun rechten op sociale voorzieningen en werk en de status van hun nationaliteit. Mensen die neutraal zijn, zeggen vaak dat er 'nog veel onduidelijkheid over de mogelijke gevolgen is'. Mensen die zich geen zorgen maken, vertrouwen erop dat de huwelijksband of economische belangen ervoor zullen zorgen dat de gevolgen niet zo verstrekkend zullen zijn als vaak wordt geschetst.
- *Geholpen* is het recht om in het VK te blijven duidelijk de belangrijkste zorg, gevolgd door de mogelijkheden tot (re)migratie in de toekomst en de toegang tot gezondheidszorg in het VK. Ook hier zien we weer duidelijke, en enigszins voor de hand liggende verschillen tussen groepen Nederlanders in het VK: studenten maken zich relatief vaker dan gemiddeld zorgen om de waarde van het diploma of de kansen op het vinden van werk in het VK, terwijl residenten en werkenden zich meer zorgen maken om de gevolgen van pensioenen en AOW. Bij 'anders, namelijk...' draagt nog een aanzienlijk grote groep iets anders aan: de kwestie van de (dubbele) nationaliteit.

Nederlanders in VK (2)

- De kennis over een aantal veranderingen in wet- en regelgeving ligt vrij hoog: een duidelijke meerderheid is tamelijk tot zeer goed op de hoogte van de verwachte ingangsdatum van Brexit en het aanvragen van de Britse nationaliteit en de gevolgen voor de Nederlandse nationaliteit. Een kleine meerderheid is op de hoogte van de gevolgen van Brexit voor het eigen verblijf/ het verblijf van naasten en de toegang tot de Britse arbeidsmarkt. Men is minder goed op de hoogte van de gevolgen van Brexit voor toegang tot de gezondheidszorg/ sociale voorzieningen en de gevolgen voor toegang tot onderwijs/ de erkenning van diploma's. Het is dan ook niet verwonderlijk dat mensen ook behoefte aan informatie over deze kwesties hebben en zich hier zorgen over maken (zie de vorige pagina).
- Een kwart (26%) zegt zich daadwerkelijk voor te bereiden op Brexit door het aanvragen van een verblijfsvergunning of de Britse nationaliteit, of door plannen te maken voor vertrek ('Als het in VK te agressief, pesterig of qua werk te moeilijk wordt'). Een grotere groep (40%) doet dat naar eigen zeggen een beetje, een derde (34%) doet dat helemaal niet ('Nutteloos om op onduidelijke zaken te anticiperen').
- Als Nederlanders in het VK zich op de hoogte houden van Brexit, dan doen ze dat doorgaans via internet (76%), kranten en tijdschriften (67%), de tv (53%), overheidskanalen (48%) en via Facebook (43%). Ondervraagden raadplegen vaker Britse dan Nederlandse bronnen, hoewel ook een grote groep zowel Britse als Nederlandse bronnen raadpleegt.
- Overheidsbronnen voorzien in redelijke mate bij de Nederlanders in het VK: bijna de helft (48%) heeft informatie opgezocht bij de Nederlandse ambassade in Londen, ruim een derde (38%) bij Rijksoverheid.nl. Deze groep informatiezoekers is overwegend positief of neutraal over de kwaliteit van de ontvangen informatie.
- Als het aan Nederlanders in het VK ligt, moet het accent voor de inzet van de EU en de Nederlandse regering op het behoud van het recht op verblijf in het VK komen te liggen, alsmede het behoud van het recht om daar te werken. Op een (bijna) gedeelte derde plaats komt het behoud van de opgebouwde rechten op het gebied van pensioen, AOW en sociale voorzieningen en het behoud van toegang tot de zorg.
- Dat een grote meerderheid van de Nederlanders in het VK zich zorgen maakt, blijkt ook uit het feit dat maar liefst 58% rekening houdt (in zeer grote mate of behoorlijke grote mate) met het zogeheten 'worst case scenario': *no deal*.
- **Het algemene sentiment (en advies aan de Nederlandse regering) luidt dan ook: communiceer, wees open en duidelijk. En zorg voor ons, help ons!** Duidelijkheid, transparantie en de helpende hand, dat zijn termen die telkens weer naar boven komen bij Nederlanders in het VK.

Bedrijven: Brexit gaat ons beperkt raken, zakelijke omgang gewenst

- In dit onderzoek zijn vertegenwoordigers van bedrijven ondervraagd die zaken doen met het VK (85%) of dat overwegen (15%). Het kan gaan om de volgende activiteiten: importeren, exporteren, investeren, een vestiging hebben en/ of toeleverancier zijn. Wat bij deze groep vooral opvalt, is dat ze verwachten dat Brexit (zeer/ redelijk) grote gevolgen voor het Nederlandse bedrijfsleven gaat hebben (maar liefst 63% verwacht dat), maar dat ze in slechts geringe mate (21%) grote gevolgen voor het *eigen* bedrijf voorzien.
- De voorziene algemene gevolgen zijn veel vaker negatief dan positief (omgerekend 42% van alle bedrijven versus 4% van alle bedrijven), net als de voorziene gevolgen voor het eigen bedrijf (omgerekend 17% van alle bedrijven negatief, versus 2% positief). De groep die de balans voor het eigen bedrijf en het Nederlandse bedrijfsleven in het algemeen naar het negatieve ziet doorslaan, is duidelijk in haar oordeel: men vreest grote handelsbelemmeringen, administratieve rompslomp en een afwaardering van de pond, laatstgenoemde kan verwoestende effecten op de handel hebben. Samengevat: *'Het maakt alles duurder en lastiger'*. Bedrijven die neutraal zijn over de gevolgen voor het bedrijfsleven in het algemeen houden vooral een 'enerzijds, anderzijds' verhaal (kansen, maar ook veel bedreigingen) en achten de effecten nog te ongewis. Hetzelfde geldt voor de gevolgen voor het eigen bedrijf. De kleine groep die positief is over de gevolgen voor het Nederlandse bedrijfsleven in het algemeen stelt dat investeerders naar Nederland zullen komen; mensen die positieve effecten voor het eigen bedrijf verwachten (zoals gezegd: dat zijn er weinigen), menen dat de eigen concurrentiepositie zal verbeteren.
- Bedrijven lijken wat terughoudend: het overgrote deel voorziet geen gevolgen van Brexit voor het eigen bedrijf. Een mogelijke verklaring is dat - hoewel driekwart regelmatig of structureel zaken doet met het VK - niet meer dan 12% van de ondervraagde bedrijven zegt (heel) sterk afhankelijk te zijn van de zakelijke relatie met het VK.
- Die afwachtende houding komt ook terug in het feit dat niet meer dan een op de tien ondervraagde bedrijfsvertegenwoordigers (10%) zegt zich in behoorlijk grote of zeer grote mate voor te bereiden op Brexit. Ruim de helft (55%) doet dat zelfs helemaal niet (op dit moment). Als gevraagd wordt waarom bedrijven momenteel *geen* voorbereidingen treffen, zien we vaak dezelfde antwoorden terug: enerzijds kan men zich nog niet of nauwelijks een voorstelling van de daadwerkelijke impact maken, anderzijds verwacht slechts een klein deel daadwerkelijk 'echt' geraakt te worden. Een veel gehoorde verwachting is dat de veranderingen beperkt zullen blijven en er wel een oplossing voor zal komen.
- Hoe treft men wel voorbereidingen (als dat aan de orde is)? Algemeen gesteld: dat is lastig, aangezien men de uitkomst van de onderhandelingen nog niet kent. Een enkeling zoekt actief naar alternatieve leveranciers of markten. Maar de meeste 'voorbereidingen' betreffen toch wel het onderhouden van contact met belangenorganisaties, de eigen zakelijke contacten of het volgen van nieuws.

- Over de eigen kennis van de voortgang van de onderhandelingen is men vrij zelfverzekerd: maar liefst 84% zegt redelijk tot zeer goed op de hoogte te zijn van de ontwikkelingen rondom Brexit.
- ‘Geholpen’ maakt men zich vooral zorgen over regelgeving (douane, controles - 68% verwacht daar meer ‘last’ van te gaan krijgen) en invoerheffingen (52%), op afstand gevolgd door de zorg over een algemene economische teruggang (24%) en minder omzet (21%). Toch is er nog best wel een redelijk omvangrijke groep (11%) die zich helemaal geen zorgen maakt.
- Het feit dat bedrijven, op de keper beschouwd, aanmerkelijk minder bezorgd zijn dan Nederlanders in het VK over de gevolgen van Brexit, toont zich ook in de informatiebehoefte over Brexit: niet meer dan een kwart (24%) heeft een behoorlijk of zeer ruime informatiebehoefte. De informatiebehoefte onder wat grotere bedrijven ligt wel wat hoger dan de behoefte aan informatie bij de bedrijven met minder dan 100 werknemers.
- En áls men dan (enigszins) behoefte heeft aan informatie over Brexit, dan betreft het vaker ‘praktische zaken’ - zoals douaneregelingen (66%) en import- en exporttarieven (65%). Ook de voortgang van de onderhandelingen is iets waar 41% van de bedrijven met informatiebehoefte informatie over wenst.
- Bedrijven die informatie over Brexit overwegen te zoeken, richten zich in eerste instantie tot reguliere nieuwsbronnen (41%) en daarna tot de Rijksoverheid (34%). Op enige afstand volgen brancheorganisaties (26%), de RVO (22%), de douane (22%), de KvK (22%) en netwerkorganisaties (21%). Bedrijven zouden het liefst informatie willen ontvangen via nieuwsbrieven in e-mails (48%), via een website (43%), en – opnieuw duidelijk gewenst – via reguliere nieuwsbronnen (38%). Informatiebijeenkomsten genieten bij 15% de voorkeur, zij het bij iets grotere bedrijven (100 werknemers of meer) vaker dan bij kleinere bedrijven.
- De meest gebruikte (concrete) informatiebron van de afgelopen zes maanden is Rijksoverheid.nl (30%), gevolgd door VNO-NCW, MKB of een brancheorganisatie (29%), de RVO (23%), de Nederlandse ambassade in Londen (11%) en Hollanduktrade.nl (5%). Over de geraadpleegde informatiebronnen is men doorgaans tevreden of in ieder geval neutraal, op Hollanduktrade.nl na (daarover lijkt verdeeldheid te bestaan).
- Aandachtspunt bij de Brexitonderhandelingen voor de EU en de Nederlandse regering betreft, als het aan het bedrijfsleven ligt: behoud van toegang tot de markt in het VK, het behoud van een soepele douaneafhandeling en snel duidelijkheid over ‘now what’.
- **Het algemene sentiment (en advies aan de Nederlandse regering) luidt: een zakelijke omgang met Brexit, snel duidelijkheid, en zoveel mogelijk business as usual.** Bedrijven hebben veelal een pragmatische insteek: ‘Ook nu kunnen (en moeten) de zaken doorgaan’, is de teneur van vele reacties.

Algemeen publiek (18+): betreurt Brexit, maar ‘ver van mijn bed’

- De overgrote meerderheid van de Nederlanders (93%) is op de hoogte van Brexit, ruim de helft (56%) volgt het nieuws minimaal op hoofdlijnen. Dat gebeurt wel vaak passief: tv is de voornaamste informatiebron.
- Een op de drie (31%) is naar eigen zeggen op de hoogte van het verloop van de onderhandelingen. Met name ‘handel’ wordt spontaan vaak genoemd als onderwerp van de onderhandelingen. Een meerderheid herkent – ‘geholpen’ – het feit dat de EU namens alle 27 EU-landen met het VK onderhandelt.
- Slechts een kleine groep (5%) verwacht snel (voor maart 2019) een volledig akkoord. De grootste groep (35%) verwacht weliswaar een akkoord, maar daarna een overgangperiode. Anderen verwachten geen akkoord (15%), alleen een akkoord over de boedelscheiding (24%) of weten het niet. Een zeer kleine groep (4%) denkt dat de Brexit wordt teruggedraaid.
- Slechts 11% vindt Brexit een goede zaak, de helft (51%) betreurt het. Men voorziet eigenlijk alleen maar verlies voor alle partijen: respectievelijk 54% denkt dat de EU slechter af zal zijn, 55% denkt dat van Nederland en 66% denkt dat dit voor het VK het geval zal zijn.
- Een heel kleine groep maakt zich heel veel (1%) of redelijk veel (3%) persoonlijke zorgen. Een op de drie is geheel onbezorgd – mensen verwachten weinig directe financiële gevolgen. Als mensen zich wel zorgen maken, is dat vooral om familie in het VK of om de economische gevolgen voor Nederland.
- Er is slechts een summiere informatiebehoefte – 41% heeft helemaal geen behoefte aan informatie, 48% een beetje. Een op de tien (11%) heeft behoefte aan veel informatie: dat betreft vooral de nieuwe relatie met het VK, de gevolgen voor de EU en de gevolgen voor het betrokken bedrijfsleven.
- *Houding jegens het Nederlandse lidmaatschap van de EU* correleert sterk met kennis over, houding tegenover en informatiebehoefte aangaande Brexit. Doorgaans geldt: hoe positiever over ‘Nederland binnen de EU’, hoe meer men over Brexit weet en wil weten en hoe negatiever men over de gevolgen is. Verder correleert *opleidingsniveau* in sterke mate met kennis over, houding tegenover en informatiebehoefte naar Brexit. Hoger opgeleiden zijn, naar eigen zeggen, over het algemeen beter op de hoogte van de voortgang van Brexit, staan negatiever tegenover (de gevolgen van) Brexit en hebben meer behoefte aan informatie over Brexit. Soortgelijke verschillen zien we ook als we oudere Nederlanders met jongeren vergelijken, hoewel deze verschillen relatiever zijn.
- **Het algemene sentiment (en advies aan de Nederlandse regering) luidt: we moeten streng, maar ook constructief blijven (‘niet al teveel concessies doen, maar wel netjes blijven’)!**